

El centre i l'entorn cultural: mitjans de comunicació, museus, biblioteques i oferta cultural diversa

Francesc Xavier Hernández i Cardona

Professor de didàctica de les ciències socials, UB. Ha estat director del Museu d'Història de Catalunya. A/e: fhernandez@ub.edu

Diverses tradicions pedagògiques, i sobretot les relacionades amb l'Escola Nova, han insistit en el fet que part de les activitats d'ensenyament i aprenentatge s'han de contextualitzar en el medi, entès de manera holística, des de l'entorn paisatgístic fins a les institucions properes o la cultura immaterial. Que aquesta tradició ha de continuar i ha d'acréixer és una qüestió de sentit comú i, per tant, no cal sotmetre-la a discussió. Tanmateix, sí que hem de tenir en compte que el desenvolupament tecnològic i científic (el motor de la humanitat) interacciona contínuament amb societats, entorns, objectes i elements materials definint medis canviants als quals l'escola s'ha d'adaptar. En una perspectiva evolutiva de la dimensió històrica, podríem dir que l'escola d'èxit és aquella que s'adapta als canvis del medi, i se n'aprofita i en treu partit. Òbviament, el concepte *medi* pot tenir diferents significats, però tampoc cal parar-se a fer un debat en profunditat sobre això sempre que acceptem que hi pot haver opcions molt diverses.

En el cas que ens ocupa es tracta del medi que defineixen diferents agents, institucions, entitats i dinàmiques que generen o difonen coneixement a l'entorn de l'escola, i que puguin ser properes als centres. Es tracta d'estructures d'interès en tant que defineixen espais d'ensenyament i aprenentatge no formals que poden incidir, també, en la formació dels alumnes si aconseguim establir ponts i fluxos de diàleg.

És clar que en un entorn relatiu proper al centre pot haver-hi museus, arxius, biblioteques, estudis de ràdio o televisió, centres d'estudis, grups de recreació històrica, centres de recerca, societats culturals, corals, grups de teatre, grups de defensa de la natura, nuclis artesans, fàbriques, etc. La relació sistemàtica, i de fet sistèmica, amb aquest teixit, que pot ser més o menys ric, reporta beneficis a l'escola per diverses raons. Des del punt de vista científic, és a dir, des del punt de vista humanista per definició, atès que és la ciència allò que ens fa humans, podem acréixer les possibilitats d'aprenentatge dels nostres alumnes en tant que es podran seleccionar objectes d'estudi i coneixement reals. Això afavorirà la praxi del mètode científic i contribuirà, de manera determinant, a la formació. És a dir, si establim col·laboració amb alguna entitat per tal d'estudiar una determinada col·lecció d'un museu, les característiques d'un espai geogràfic, definir accions per fer front a les amenaces que puguin planar sobre un determinat indret, interpretar que és el que ens expliquen els documents d'un arxiu, quines són les possibilitats de comunicar a partir d'una ràdio... estem treballant, de manera pràctica, a l'entorn dels continguts de ciències i disciplines. En aquest sentit, aquesta relació i praxi és bona per definició en tant que potencia un ensenyament d'aprenentatge científic i tècnic de caràcter funcional.

En segon lloc, la relació és bona en el sentit que, en no pocs aspectes, la revolució didàctica s'està donant fora de les aules. Sovint museus, centres d'interpretació, societats de recreació, centres virtuals, centres de visitants... ofereixen propostes didàctiques monogràfiques, que sovint impliquen noves tecnologies que permeten navegar, viure o simular estades i situacions en els més diferents escenaris del present i del passat. Aquestes experiències, que sovint es fonamenten en maquinari i coneixements específics, difícilment poden ser igualades pels centres educatius. La paradoxa és precisament que en l'actual context els sistemes i centres d'ensenyament compaginen el que tradicionalment es deia *instrucció* (ensenyament i aprenentatge de sabers i mètodes) amb l'*educació* (formació en valors); això ha provocat un cert retrocés de la dimensió instructiva, i aquest dèficit sovint es pot pal·liar a partir de la col·laboració amb institucions de l'entorn del centre. Efectivament, museus, centres meteorològics, fàbriques, empreses, hospitals, ràdios, etc., poden subministrar, fins i tot amb més eficàcia que les escoles, sabers i tècniques vinculades als seus objectes de coneixement. Així, la qualitat de continguts i propostes pràctiques de caràcter didàctic que a l'entorn de l'arqueologia pugui subministrar un centre d'interpretació o un museu arqueològic seran, en general, de millor qualitat que aquelles que es puguin oferir en l'ajustat horari escolar. Per dir-ho d'altra manera part de la formació instructiva passarà als entorns perifèrics de l'escola, i això no és necessàriament bo o dolent, simplement és així i cal tenir-ho present.

Finalment, el darrer benefici que reporta el treball mancomunat amb els agents del medi és tot allò que implica quant a dimensió social. Treballar amb els agents de coneixement proper significa treballar en xarxa, tot formant part, de manera proactiva, d'una trama de coneixement que, al capdavall, és columna vertebral de societats construïdes amb relació a medis concrets.

De tot el que s'ha exposat, hom pot inferir que, efectivament, la relació amb els agents de l'entorn és quelcom més que un recurs puntual o escadusser. Hauria de ser estratègia principal quant a forja de civilitat i de construcció de coneixement. L'escola que s'adapta al canvi perquè forma part dels nous escenaris, i perquè és un agent que interactua amb altres, és la que té més possibilitats de perviure i transformar.